

Odraz štajerske graditeljske radionice Stengg na profanu arhitekturu 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj

Laznibat, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:071995>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-08**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest umjetnosti

Preddiplomski sveučilišni studij povijesti umjetnosti (dvopredmetni)

Ana Laznibat

**Odraz štajerske graditeljske radionice Stengg na
profanu arhitekturu 18. stoljeća u sjeverozapadnoj
Hrvatskoj**

Završni rad

Zadar, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZADRU
ODJEL ZA POVIJEST UMJETNOSTI
Preddiplomski sveučilišni studij povijesti umjetnosti (dvopredmetni)

**ODRAZ ŠTAJERSKE GRADITELJSKE RADIONICE
STENGG NA PROFANU ARHITEKTURU 18. STOLJEĆA
U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ**

Završni rad

Studentica:
Ana Laznibat

Mentorica:
dr. sc. Ana Šitina

Zadar, lipanj 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ana Laznibat**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Odraž štajerske graditeljske radionice Stengg na profanu arhitekturu 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 6. lipanj 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Pregled dosadašnjih istraživanja/historiografija.....	2
1.2. Ciljevi rada.....	3
2. Graditeljska radionica Stengg	4
2.1. Andreas Stengg (1660. – 1741.).....	4
2.2. Michael Stengg (1665. – 1710.).....	5
2.3. Johann Georg Stengg (1689. – 1753.).....	5
2.4. Johann Joseph Stengg d. Ä. (1717. - ?).....	6
2.5. Johann(es) Jospeh Stengg d. J.(1722. – 1782.).....	6
3. Reprezentativni dvorci Johanna Georga Stengga	7
3.1. Dvorac Schielleiten	7
3.2. Dvorac Gösting	10
4. Specifične stilske karakteristike profane arhitekture obitelji Stengg	12
5. Odras stila graditeljske obitelji Stengg u sjeverozapadnoj Hrvatskoj	12
6. Zaključak	16
7. Literatura	17
8. Likovni prilozi	18

Sažetak

Odraz štajerske graditeljske radionice Stengg na profanu arhitekturu 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj

U radu se obrađuje graditeljska djelatnost štajerske radionice Stengg s posebnim naglaskom na reprezentativnu profanu arhitekturu Johanna Geoga Stengga. Detaljno je analiziran i sintetiziran razvojni i stilski put obiteljske radionice Stengg te je promatran odraz djelovanja i angažiranosti te radionice na graditeljstvo 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Graditeljska radionica Stengg djelovala je na području Štajerske gotovo cijelo jedno stoljeće, od 1696. do 1781. godine, odnosno njihovo je djelovanje trajalo tri generacije. U Štajerskoj su tada na vrhuncu društvene moći bile plemićke obitelji Wumbrand-Stuppach i Attems, naručitelji reprezentativnih dvoraca Schielleiten i Gösting koje je projektirao Johann Georg Stengg i koji su detaljnije analizirani u radu. Na tim je zdanjima utvrđen utjecaj Johanna Bernahrda Fischera von Erlacha i Johanna Lucasa von Hildebrandta, najznačajnijih onodobnih austrijskih, ali i europskih arhitekata.

Stilski odrazi rečene štajerske graditeljske obitelji primjetni su na arhitekturi 18. stoljeća sjeverozapadne Hrvatske. Iako se na nekoliko građevina profane arhitekture mogu primijetiti specifične karakteristike, one su posebice izražene na palači Patačić u Varaždinu. Riječ je o zdanju koje su Franjo Patačić i njegova supruga Katarina dali obnoviti 1764. godine. Prepoznatljiv stil Stenggovih najprimjetniji je u pročelju dekoriranom karakterističnim štuko oblicima, s nepravilnim rokajima te u oblikovanju glavnog portala s volutama i urnama.

Ključne riječi: profana arhitektura, graditeljska radionica Stengg, Štajerska, palača Patačić, Varaždin, 18. stoljeće

1. Uvod

U ovom završnom radu obrađuje se reprezentativna profana arhitektura Johanna Georga Stengga s osvrtom i na druge članova te poznate graditeljske obitelji te odraz njihova djelovanja na tlu Hrvatske. U prvom dijelu rada dan je pregled biografskih podataka pojedinih članova obitelji i važnijih ostvarenja profane arhitekture Johanna Georga Stengga. U drugom dijelu obrađene su specifične karakteristike stila radionice Stengg i utjecaji primjetni na profanoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske.

Analiziran je razvojni put arhitekture Johanna Georga Stengga koji je bio pod utjecajem najvećih austrijskih, pa tako i svjetskih arhitekata, poput Johanna Bernharda Fischera von Erlacha i Johanna Lucasa Hildebrandta.

Djelovanje graditeljske radionice Stengg zabilježeno je u Štajerskoj od kraja 17. sve do 80-ih godina 18. stoljeća. To se razdoblje podudara s vladavinom cara Ferdinanda III., čije su povjerenje uživale mnoge plemićke obitelji. Primjerice, članovi obitelji Eggenberg obavljali su važne poslove na bečkom dvoru, što je utjecalo na njihovu financijsku i političku moć u Štajersko, a istovremeno su taj status pokazivali arhitekturom dvorca Eggenberg u Grazu. Krajem 17. i početkom 18. stoljeća, nakon okončanja opasnosti od Osmanlija, u Grazu je izgrađeno nekoliko znamenitih gradskih palača kao što su palača Lengheimb (oko 1690. godine, pripisana Joachimu Carloneu), palača Wildenstein (oko 1702. godine, pripisana Andreasu Stenggu) te palača Attems (1702.-1706., pripisana ili Andreasu Stenggu ili Joachimu Carloneu).

Posljednjih desetljeća 17. i tijekom prve polovice 18. stoljeća učestala je primjena štuko pročelja (*Stuckfassaden*), karakteristična i za arhitekturu obitelji Stengg.¹ Stoga se razdoblje od 1735. do 1760. godine s pravom može opisati kao vrhunac reprezentativne profane i sakralne štajerske arhitekture.² U tom periodu jačala je i uloga domaćih graditelja koji su se organizirali u cehove.³ Ugledom i važnošću državne funkcije izdvajale su se tada plemićke obitelji Wurmbrand-Stuppach i Attems, naručitelji dvoraca Schielleiten u Schielleitenu i Gösting u Göstingu (Graz) koje je projektirao Johann Georg Stengg.

Stil te bogato razgranate štajerske radionice, odrazio se i na pojedina arhitektonska rješenja u kontinentalnoj Hrvatskoj, primjerice na palaču Patačić u Varaždinu čiju su obnovu naručili grof Franjo Patačić i njegova supruga Katarina.

¹ P. PUHMAJER, 2012., 25.

² G. BRUCHER, 1983., 295.

³ P. PUHMAJER, 2012., 26.

1.1. Pregled dosadašnjih istraživanja/historiografija

Unatoč brojnim ostvarenjima profanog i sakralnog graditeljstva radionice Stengg u Grazu i unatoč njezinom velikom utjecaju na baroknu arhitekturu sjeverozapadne Hrvatske, djelovanje te važne graditeljske obitelji tijekom 18. stoljeća nije dovoljno rasvijetljeno. Njihovim radom uglavnom su se bavili austrijski povjesničari umjetnosti. Walter Koschatzky je u doktorskoj disertaciji *Leben, Werk und Stil des Barockbaumeisters Joseph Hueber* iz 1951. godine dvorac Gösting pripisao Johannu Georgu Stenggu.⁴ Deset godina kasnije, 1961., Rochus Kohlbach je objavio knjigu *Steirische Baumeister*, koja je rezultat istraživanja štajerskih graditeljskih radionica pa tako i radionice Stengg.⁵ Rudolf Wurzinger u članku *Die Barockbaumeisterfamilie Stengg* biografski je obradio pojedine članove te graditeljske radionice.⁶ Slovenska povjesničarka umjetnosti Metoda Kemperl, u članku *Johann Georg Stengg und sakrale Werke in der slowenischen Steiermark*, obradila je sakralne građevine na prostoru slovenske štajerske.⁷ Međutim, jedan od najznačajnijih radova zasigurno je, datumom nešto ranija, doktorska disertacija *Der steirische Barockarchitekt Johann Georg Stengg (1689 – 1753)* Sandre Marie Rust iz 2009. godine u kojoj je obrađen sakralni i profani arhitektonski opus Johanna Georga Stengga.⁸ Također, ista autorica je u članku *Die steirischen Schlösser Schielleiten (ca. 1720 – 1731) und Gösting (1724 – 1728): Bauen auf dem Lande im Spannungsfeld zwischen Herrschaftssitz und Lustschloss*, obradila profane građevine Johanna Georga Stengga.⁹

Hrvatska povjesničarka umjetnosti Dubravka Botica u članku *Die Werkstatt Johann Georg Stenggs und ihre Auswirkungen auf die Sakralarchitektur in Nordkroatien* istražila je utjecaj arhitekture Johanna Georga Stengga na sakralnu arhitekturu u sjevernoj Hrvatskoj.¹⁰ Veoma je važan i doprinos Petra Puhmajera koji se najdetaljnije bavio istraživanjima primjetnih utjecaja radionice obitelji Stengg na profanu i sakralnu arhitekturu kontinentalne Hrvatske.¹¹

⁴ M. KEMPERL, 2015, 64.

⁵ R. WURZINGER, 1969., 277.

⁶ R. WURZINGER, 1969., 277. -291.

⁷ M. KEMPERL, 2015., 64-81.

⁸ S. M. RUST, 2009.

⁹ S. M. RUST, 2012., 207-220.

¹⁰ D. BOTICA, 2021., 195 – 205.

¹¹ P. PUHMAJER, 2014., 171-186.

P. PUHMAJER, A. ŠKEVIN MIKULANDRA, 2014., 65-80.

1.2. Ciljevi rada

Nekoliko je ciljeva u ovom završnom radu. Prvi od njih je sinteza biografskih i činjeničnih podataka o štajerskoj graditeljskoj obitelji Stengg, djelatnoj od 1696. do 1781. godine. Drugi je cilj dati pregled profanih arhitektonskih ostvarenja Johanna Georga Stengga u Štajerskoj. Jedan od ciljeva je i analiza spomenutih profanih građevina i definicija stilskeg izričaja graditeljske obitelji te izričaja pojedinačnih članova. Nakon toga, cilj je istaknuti gdje se u profanoj arhitekturi na tlu Hrvatske bilježe stilske odrazi te štajerske graditeljske obitelji.

2. Graditeljska radionica Stengg

Graditeljska radionica Stengg djelovala je na području Štajerske gotovo cijelo jedno stoljeće od 1696. do 1781. godine, odnosno njihovo je djelovanje trajalo tri generacije.¹²

2.1. *Andreas Stengg (1660. – 1741.)*

Andreas Stengg je rođen 28. studenog 1660. godine u St. Lambrechtu kao četvrto dijete u obitelji. Godine 1681. započeo je naukovanje kod Barthlme Ebnera u Grazu.¹³ Iako nema konkretnog dokaza, pretpostavlja se da je jedan dio školovanja apsolvirao u St. Lambrechtu, jer je kod Ebnerera završio samo dvije godine, umjesto uobičajenih tri. Povjesničar umjetnosti Walter Koschatzky smatrao je da je u radu Andreasa Stengga prisutan neposredan utjecaj Domenica Sciassia.¹⁴ Na početku je djelovao u Beču i na području današnje Mađarske, a prema povjesničaru umjetnosti Rudolfu Wurzingeru, Stengg je pod vodstvom Giovannija Pietra Tencale sudjelovao na izgradnji palače Dietrichstein (današnja palača Lobkowitz u Beču). Također je prihvaćena činjenica da Andreasovo djelovanje u Beču ima veze s manjkom kvalificirane radne snage, kao i s visokim dnevnicama u sektoru graditeljstva nakon opsade Turaka 1683. godine.¹⁵ Početkom 1689. godine živio je u predgrađu Graza te je oženio udovicu Mariu Mayr.¹⁶ Zbog mjere reguliranja konkurencije unutar ceha mogao je kao majstor imati najviše dva učenika. Stoga je kod provedbe većih projekata surađivao s Joachimom Carloneom.¹⁷ Godine 1705. drugi put se vjenčao, s Marijom Reginom, kćeri graditelja Georga Stabenhofera,¹⁸ te se tada preselio u središte Graza. Povjesničar umjetnosti Rochus Kohlbach smatrao je da je poslije preuzeo i Stabenhoferevu radionicu. Period graditeljskog djelovanja Andreasa Stengga između 1700. i 1706. godine smatra se najuspješnijim. Tada je radio na palači Wildenstein u Grazu (1702.), dvorcu Kirchberg an der Raab (1700.-1704.) i palači Attems u Grazu (1706.). U njegovom stilskom izričaju vidljiv je veliki utjecaj Johanna Bernharda Fischera von Erlacha, čija je rodna kuća poslije bila u vlasništvu obitelji Stengg.¹⁹ Iz činjenice da si je Andreas Stengg mogao

¹² S. M. RUST, 2012., 207.

¹³ S. M. RUST, 2009., 12.

¹⁴ Domenico Sciassia (1599. ili 1603., Roveredo – 1679., Graz) bio je arhitekt i graditelj koji je živio i djelovao u prvoj polovici 17. stoljeća na prostoru Štajerske. Prema povjesničaru umjetnosti Josefu Wastleru bio je jedan od najvažnijih umjetnika „drugog perioda talijanske invazije“.

¹⁵ S. M. RUST, 2009., 13.

¹⁶ S. M. RUST, 2009., 13.

¹⁷ Joachim Carlone (1653., Graz – 1713., Graz) talijanski je arhitekt i graditelj koji je djelovao na području Štajerske.

¹⁸ Georg Stabenhofer bio je graditelj porijeklom iz St. Veita pokraj Graza te je apsolvirao svoje učenje u radionici Franza Isidora Carlonea.

¹⁹ STLA, HS X – 48

priuštitu tu kuću u centru Graza, može se zaključiti kolika je bila ondašnja važnost njegove radionice. Godine 1724., prema preporuci grofa Wurmbrandta, postao je glavni državni graditelj Štajerske (*Hofbaumeister*).²⁰ U posljednjim godinama života u radu mu se pridružio i sin Johann Georg. Andreas Stengg umro je 1741. godine u Grazu.²¹ Nije posve jasno što se dogodilo s radionicom nakon njegove smrti, no u starijoj literaturi se spominje da ju je preuzeo njegov mlađi sin Johann Joseph. Kuća, koju je kupio od udovice Fischer u centru Graza, pripala je starijem sinu Johannu Georgu Stenggu.²²

2.2. Michael Stengg (1665. – 1710.)

Michael Stengg bio je mlađi brat Andreasa Stengga. Rođen je 2. kolovoza 1665. godine u St. Lambrechtu. Jednako kao i brat, školovao se kod Barholomäusa Ebnera u Grazu, od 1683. do 1686. godine.²³ Vjenčao se s Annom Mariom Carlone, kćeri Joachima Carlonea. Nisu poznata njegova arhitektonska ostvarenja. Pokopan je 9. studenog 1710. godine na groblju S. Anna bei St. Andrä u Grazu.²⁴

2.3. Johann Georg Stengg (1689. – 1753.)

Johann Georg Stengg je rođen 23. prosinca 1689. godine kao najstariji sin Andreasa Stengga i Marie Mayr u Grazu.²⁵ Nije poznato gdje je završio svoje naukovanje, ali kao i njegov otac Andreas, putovao je u Njemačku gdje je asimilirao različite stilske utjecaje. No, za razliku od svojega oca, putovao je i u Italiju, što nije bilo uobičajeno za štajerske graditelje, čime je stekao internacionalno znanje modernog graditeljstva. Nakon osam godina putovanja, krajem 1715. godine, vratio se u Graz i tek je 1716. godine bio prihvaćen u ceh graditelja.²⁶ Iste godine oženio je Katharinu, kćer graditelja Georga Sindlera iz Graza.²⁷

Povjesničar umjetnosti Walter Koschatzky smatra da je Johann Georg preuzeo očevu radionicu,²⁸ no moguće je i da je preuzeo i radionicu svoga punca. Istraživanjem dokumenata isplate graditelja, u razdoblju od 1716. do 1752. godine, dokazno je da je Johann Georg radio restauraciju i manje dogradnje na dvorcu Eggenberg i Weißeneggerhofu u Grazu.²⁹ U prvih

²⁰ S. M. RUST, 2009., 15.

²¹ S. M. RUST, 2009., 16.

²² S. M. RUST, 2009., 16.

²³ S. M. RUST, 2009., 38.

²⁴ STLA, HS X - 48

²⁵ S. M. RUST, 2009., 17.

²⁶ S. M. RUST, 2009., 18.

²⁷ S. M. RUST, 2006., 201.

²⁸ S. M. RUST, 2009., 19.

²⁹ S. M. RUST, 2009., 23.

petnaest godina djelovanja pripisana mu je izgradnja dvoraca Schielleiten i Gösting. No, u njegovom radu više je zastupljena sakralna arhitektura. Najpoznatija takva djela su: Heilige Stiege i dvije crkve na Kalvarienbergu u Grazu (1718 – 1722/23), Pfarrkirche na Wolfsberg u Schwarzaental (1733 – 1739), Barmherzigenkirche (Milosrdne braće) u Grazu (1735 – 1742), cistercitska crkva Mariae Himmelfahrt (Marijinog Uznesenja) u Reinu (1737 – 1747) te hodočasnička crkva Mariatrost u Grazu (1714 – 1747). Stengg nije samo projektirao, odnosno izrađivao nacрте, nego je poput Jakoba Prandtauera³⁰ nagledao radove, bio zadužen za logistiku i financije.³¹ Godine 1741. naslijedio je od oca Andreasa status glavnog državnog graditelja Štajerske (*Hofbaumeister*).³² S drugom suprugom Mariom Katarinom imao je trinaestero djece, od kojih je samo Johannes Joseph bio izučen za graditelja. Umro je u Grazu 1753. godine. Svojim je ostvarenjima utjecao na jednu cijelu generaciju graditelja.³³

2.4. Johann Joseph Stengg d. Ä. (1717. - ?)

Johann Joseph Stengg sin je Andreasa Stengga iz drugog braka. Nije poznato gdje se obrazovao, no pretpostavlja se da je zanat izučio u radionici svoga oca. Godine 1743. primljen je u ceh graditelja.³⁴ Oženio je Elisabeth Aber. Nakon 1762. nije spomenut u cehu graditelja te se smatra da je ili umro ili se preselio u Ptuj, rodni grad svoje supruge.³⁵ Nisu poznate građevine na kojima je radio. U knjizi graditeljskog ceha se od svoga istoimenog nećaka razlikovao s dodatkom „stariji“ (*der Ältere*).³⁶

2.5. Johann(es) Jospheh Stengg d. J. (1722. – 1782.)

Johann(es) Jospheh Stengg sin je Johanna Geogra Stengga. U knjizi graditeljskog ceha zapisan je kao „mlađi“ (*der Jüngere*). Pretpostavlja se da je naukovanje prošao u radionici svoga oca. Tek je 1750. godine prihvaćen u ceh graditelja. Njegov rad obilježava klasicistički

³⁰ Jakob Prandtauer (1660., Stams (Tirol) – 1726., Sankt Pölten) jedan je od najznačajnijih predstavnika austrijske barokne arhitekture. Uglavnom je radio na sakralnoj arhitekturi: benediktinski samostan Melk u Donjoj Austriji (od 1701. do smrti), hodočasnička crkva Sonntagberg (1706. do smrti), samostan Garsten kraj Steyra (1703.-08.), samostan sv. Florijana kraj Linza (stubište i mramorna dvorana)

³¹ S. M. RUST, 2009., 28.

³² S. M. RUST, 2009., 29.

³³ R. WURZINGER 1969., 287.

³⁴ S. M. RUST, 2009., 40.

³⁵ S. M. RUST, 2009., 41.

³⁶ S. M. RUST, 2009., 41.

oblikovni rječnik s elementima *Zopf* stila.³⁷ Povjesničar umjetnosti Horst Schweigert mu je pripisao pročelje župne crkve sv. Leonarda u Grazu i toranj gradske župne crkve u Grazu.³⁸

3. Reprezentativni dvorci Johanna Georga Stengga

3. 1. Dvorac Schielleiten

Dvorac Schielleiten nalazi se u Schielleitenu, 50 kilometara sjeveroistočno od Graza. Projekt dvorca izradio je Johann Georg Stengg za naručitelja grofa Maxa Rudolfa von Wurmbanda-Stuppacha. Podrijetlo te obitelji je iz Donje Austrije, no Max Rudolf von Wurmband-Stuppach zastupljen je u štajerskoj liniji nakon što je njegov otac Georg Andreas (mlađi) kupio utvrdu Neuhaus u blizini Schielleitena.³⁹ Dvorac Schielleiten se gradio u periodu od 1717. do 1731. godine.

Riječ je o sklopu kojeg tvore dvorac okružen s četiri manje gospodarske zgrade smještene aksijalno simetrično. Svaka gospodarska građevina ima blago udubljeno pročelje prema dvorcu. Tlocrt dvorca je u obliku slova „H“, usmjerenja (pretežito) istok-zapad. Primjer je to prvog dvorca u Štajerskoj koji prati bečki tip gradnje visokobarokne arhitekture, gdje je središnja sala ovalnog oblika,⁴⁰ poput Hildebrandtove palače Daun-Kinsky u Beču (1713.-1716.) i Fischer von Erlachove Hofbibliothek u Beču (1722. – 1735.). Ulazna i vrtna strana dvorca Schielleiten oblikovane su na isti način. Naglašena je središnja os pročelja - tvori je (konavno-konveksno-konkavni) rizalit, na koji se, s obje strane, nadovezuju pet prozorskih osovina središnjeg krila, a na krajevima su sažeta bočna krila (okomitog usmjerenja). U oblikovanju je istaknut središnji rizalit koji je raščlanjen pilastrima, za razliku od drugih dijelova pročelja gdje lezene razdvajaju prozore. Trodijelna podjela glavnog rizalita pilastrima vrlo je rijetka u štajerskoj profanoj arhitekturi 17. i 18. stoljeća. Prizemlje je izvedeno u rustičnoj obradi, nad njim je podignut *piano nobile*. *Sala terrena*, u koju se može ući iz vrta, prema veličini i obliku odgovara dvorani na *piano nobileu*. Glavni ulaz dvorca Schielleiten je na zapadnoj strani, gdje se preko predvorja dolazi do glavne osne komunikacije i središnje ovalne dvorane. Ulazni portal, u obliku ramenastog luka (*Schulterbogenportal*), prepoznatljiv je Stenggov arhitektonski oblikovni element, a po izvedbi je sličan portalu na

³⁷ P. PUHMAJER ,2014., 180. ; *Zopf* stil označava stil u njemačkoj arhitekturi na prijelazu između rokoka i klasicizma u razdoblju od 1760. do 1790. godine. Pod snažnim je utjecajem novih klasicističko-antičkih ideala, ali još uvijek pokazuje stilske karakteristike kasnog baroka i rokoka. (P. PUHMAJER 2012.)

³⁸ S. M. RUST,2009., 42.

³⁹ S. M. RUST, 2012., 207.

⁴⁰ G. BRUCHER,1983., 311.

dvorcu Göstingu u Grazu. Takav portal karakterističan je i za njegovu sakralnu arhitekturu: samostanska crkva Barmherzigen Brüder u Grazu i crkva Von Rein u Reinu.

Unutarnje trokrako stubište smješteno je u jugozapadnom dijelu građevine, zauzimajući tri od četiri prozorske osovine bočnog krila u cijeloj njegovoj visini. Stubište u štajerskoj tradiciji nije reprezentativno. Čak i građevine velike važnosti, kao što je primjerice palača Attems u Grazu nema stubište u središtu građevine nego se do njega dolazi preko vestibula. Za razliku od stubišta, gdje su vidljiva odstupanja od štajerskih uzora, kod svećanih dvorana u Schielleitenu i Göstingu, može se razabrati karakteristična tipologija pravokutnih, približno kvadratnih oblika.

Izrazita aksijalnost tlocrta prenesena je i na pročelja građevine; artikulirana je u trodijelnoj podjeli, na središnji korpus s centralnim rizalitom te postranična krila. Naglašena središnja os građevine, kao i lateralno izvlačenje volumena na njezinim krajevima, umanjuju plošnost dugog pročelja, jednako ostvarujući i reprezentativnost ukupnog sklopa.

Ujednačeni ritam otvora prati štuko ornamentika, posebno na centralnom rizalitu. Ondje se nalaze tradicionalni motivi kao što su maskeroni, plastične glave antropomorfnih likova, vaze i plosnate lepezaste školjke. Elke Mischan je istaknula stilsku i oblikovnu sličnost štukatura pročelja Schielleitena sa sličnim elementima korištenima na pročelju crkve Barmherzigenkirche (Milosrdne braće) u Grazu koja je izgrađena 1730-ih godina.⁴¹ Ipak, štuko dekoracija Schielleitena nastala je kasnije, oko 1740. godine,⁴² a sličnost je vidljiva i na arhitektovoj samostanskoj crkvi u Reinu, čija je štuko dekoracija izvedena oko 1743. godine.

Dvorac Schielleiten nastao je pod utjecajem ljetnikovaca koje je Johann Bernhard Fischer von Erlach gradio u okolici Beča oko 1700. godine.⁴³ Rečeni utjecaj posebno je primjetan u stereometrijski jasno definiranom tijelu građevine (osno simetrični tlocrt), istaknutom središnjem rizalitu, plosnatom krovu i atici sa skulpturama.⁴⁴ No, na primjeru Schielleitena nedostaje otvoreno stubište koje vodi do *piano nobilea*, a karakteristično je za Fischerove građevine. Dvorac Schielleiten u Schielleitenu i lovački dvorac Niederweiden u Niederweidenu (Donja Austrija), (1693.) Johanna Fischera von Erlacha, povezuje ponajprije prostorna koncepcija cjelovitog sklopa sa sporednim gospodarskim građevinama. Fischerov projekt za vrtanu palaču kneza Liechtensteina u Wiener Rossau (1688.) sličan je Schielleitenu po izvedbi središnjeg rizalita. Ipak, u prizemlju Schielleitena središnji rizalit nema rustično izvedenu bazu, dok je kod Fischerovih građevina *Sala Terrena* uglavnom rustične obrade.

⁴¹ S. M. RUST, 2009., 195

⁴² S. M. RUST, 2009., 195.

⁴³ S. M. RUST, 2009., 192.

⁴⁴ S. M. RUST, 2009., 192.

Dvorac Schielleiten pokazuje veću sličnost s građevinama Johanna Lucasa von Hildebrandta, a povezuje ih se zbog podudarnosti rezidencijalne koncepcije zasnovane na više građevinskih elemenata.

Hildebrandtova se arhitektura, za razliku od Fischerove odlikuje većom zatvorenošću i kompaktnošću. Dok je Fischer von Erlach primjenjivao načela antičke monumentalne arhitekture (antičkog ili papinskog baroknog Rima), Hildebrandtovo je oblikovanje volumena i dekoracije bitno drugačije. Naglašavanjem pojedinih volumena gotovo paviljonski oblikovanih, a ne monumentalne forme, sa središnjim rizalitom te ugaonim paviljonskim kulama povezanim terasama te razvedenom i lomljenom linijom krova, Hildebrandt gotovo dematerijalizira arhitekturu.⁴⁵ Kod njegovih se građevina primjećuje dekorativniji izričaj, bliži francuskim uzorima 18. stoljeća, dok Fischer pod većim utjecajem arhitekture G. L. Berninija. Stenggova sklonost štuko dekoraciji, vidljiva je u oblikovanju pročelja te je i u tom segmentu bliža Hildebrandtovo arhitekturi.

Tlocrt i nacrt Schielleitena vrlo je sličan Hildebrandtovom dvorcu Halbturn u Halbturnu (Gradišće) građenom oko 1710. godine. Zajedničko im je ritmično pročelje čiji je optički centar središnji rizalit, a dva velika bočna rizalita cijeloj građevini daju dojam zatvorenosti. Osim s navedenim konkretnim Hildebrandtovim primjerom, dvorac Schielleiten može se komparirati i s dvorcem Meerscheinschlössl u Grazu koji je nastao između 1689. i 1694. godine, a najvjerojatnije je riječ o projektu Joachima Carlonea. No, povjesničari umjetnosti R. Wagner-Rieger i H. Schweigert ga pripisuju Andreasu Stenggu.⁴⁶ Kako god, kod oba dominira glavni rizalit u nacrtu, koji u tlocrtu neprimjetno izlazi iz zidne mase. Na glavnom se rizalitu Meerscheinschlössla primjećuje kako se vijenac u središnjoj osi lučno zakrivio te je vrhunac takvog zakrivljenja prisutan na glavnom rizalitu dvorca Schielleiten. Oba dvorca imaju tlocrt „H“ oblika, što slijedi francuske uzore. Kao predložak za takav tip zakrivljenog pročelje, E. Mischan navodi ljetnikovce Fischera von Erlacha, palaču Strattmann u Beču, lovački dvorac Engelharstetten i Guarinijevu palaču Carignano u Torinu.⁴⁷ Promatrajući tu konkavno-konveksnu zakrivljenost središnjeg rizalita, ona se može stilski usporediti i sa zakrivljenim pročeljem Barmherzigenkirche u Grazu te onim samostanske crkve u Reinu. U kontekstu stilsko-tipološke komparativne analize, sve izrečeno potkrepljuje autorstvo Johanna Georga Stengga.⁴⁸ Kako dvorac Schielleiten jasno pokazuje karakteristike tih obiju crkava datira se u četrdesete godine 18. stoljeća te toj spoznaji doprinosi i upotreba jasno

⁴⁵ D. BOTICA, 2019., 74.

⁴⁶ S. M. RUST, 2012., 193.

⁴⁷ S. M. RUST, 2012., 194.

⁴⁸ G. BRUCHER, 1983., 311.

organiziranih pravokutnih prozora.⁴⁹ Glavni argument za pripisivanje dvorca Schielleiten Johannu Georgu Stenggu je upravo specifično savijeno pročelje središnjeg rizalita i njegova sličnost s pročeljima samostana Barmherzigen Brueder i cistercijske crkve von Rein.

3.2. Dvorac Gösting

Dvorac Gösting nalazi se u Göstingu, nedaleko od središta Graza. Izgrađen je između 1724. i 1728. godine za Ignaza Maria von Attemssa. U vrijeme izgradnje Ignaz Maria Attems je bio štajerski guverner, na najvišoj poziciji političke karijere. Poznato je da su u njegovu vlasništvu bila izdanja: Fischer von Erlachove *Entwurf einer historischen Architektur*, Andree Pozzova *Perspectiva pictorum et architectorum* te Paul Deckerova *Architectura civilis*.⁵⁰ Iz navedenoga se može zaključiti da je naručitelj pratio nove standarde arhitekture rezidencija te da je vjerojatno imao specifična očekivanja i/ili zahtjeve o izgledu dvorca Gösting kojega je naručio od Johanna Georga Stengga.

Primjetan je nepovoljan smještaj dvorca Göstinga u podnožju planine Frauenberg, gdje se zbog takvog položaja njegovo široko pročelje ne može sagledati u cijelosti ni s manje, ni s veće udaljenosti. Tlocrtni oblik građevine, u obliku slova „U“, tvori središnje reprezentativno krilo prema ulici, dok bočna krila flankiraju unutarnji vrt. Zaključen je konkavnim arkadama te s kvadratnim paviljonom na obje strane što sve zajedno podsjeća na Hildebrandtov projekt za vrtu palaču Mansfeld-Fondi u Beču.⁵¹

Dvorac Gösting je trokrilna jednokatnica s prednjom stranom od sedamnaest prozorskih osi okrenutih prema ulici, od čega se tri osi nalaze unutar središnjeg rizalita. Dva niža bočna krila se sastoje od osam, odnosno devet osovina prozora. Središnji rizalit naglašen je krovnom pagodom, a ostali dijelovi građevine su pod dvostrešnim složenim krovom. Na bočna krila se nadovezuje konkavni ulaz u vrt. Glavni portal je na središnjem rizalitu, pripada tipu ramenastog oblika (*Schulterbogenportal*), a građen je od masivnih rustičnih nosača, s lateralno postavljenim širokim volutama na kojima su postavljene velike dekorativne urne.

Središnja dvorana kvadratnog je tlocrta te se prostire preko tri prozorske osi. Bočne strane dvorca imaju arhitektonski sporednu ulogu, što je vidljivo ne samo po ukrasnoj ornamentici, nego i po visini građevine. Različita visina pojedinih traktova s jedne strane obilježava različite funkcije tih dijelova, a s druge strane cijelom kompleksu daje ritmičnost i dinamičnost. Mnoge adaptacije interijera samo djelomično umanjuju izvornost prostorne

⁴⁹ G. BRUCHER, 1983., 311.

⁵⁰ S. M. RUST, 2012., 218.

⁵¹ G. BRUCHER, 1983., 310.

organizacije i prvobitnih funkcija. Istočno i zapadno od glavne dvorane nalazio se po jedan kabinet na koji se vezala velika prostorija, vjerojatno poput predvorja velikoj kutnoj sobi, po svemu sudeći spavaonici. Sve prostorije tvore *enfiladu*. Prema djelomično sačuvanoj štuko dekoraciji stropa prostorija bočnih traktova može se još prepoznati organizacija dvorca. U prizemlju su se vjerojatno nalazili uredi, radni i službeni prostori.

S vrtne strane dvorca, u središnjem se rizalitu nalazi glavno monumentalno stubište koje vodi do velike dvorane na gornjem katu. Pristup stubištu je kroz ulazni portal začelja ili iz predvorja, do kojeg se dolazi kroz ulazni portal pročelja. Dvostruko, dvokrako stubište s balustradama ima simetrični početak na lijevoj i desnoj strani, završavajući zajedničkim podestom pred ulazom u dvoranu na gornjem katu. Stubišta u Štajerskoj tradiciji obično nisu reprezentativna te se nalaze izvan središta građevine. No, dvorac Gösting ima stubište u *corps de logisu*. Zatvoreno stubište nadvišeno je stropom s bogato oslikanim iluzionističkim freskama. Prikazani su Atlanti koji nose stupove dorskog reda s izraženom trabeacijom, iznad kojih se nalazi nebo s božicom Florom u središtu. Stropni oslik dvorane, prikazuje temu vezanu uz obitelj naručitelja Attems, a riječ je o osliku „*Bogovi Olimpa bdiju nad kućom Attems*“. U sljedećim su prostorijama prikazane scene veselije tematike. Odnosi se na egzotične i mitološke scene u svjetlijem koloritu. Fresko oslik „*Apoteoza kuće Attems*“ u zapadnom paviljonu pripisan je slikaru Franzu Ignazu Flureru.⁵²

Uzor za dvorac Gösting mogla je biti reprezentativna rezidencija Schönborn kod Göllersdorfa koju je Hildebrandt izgradio za zamjenika kancelara kneza von Schöborna 1711. godine.⁵³

Kod graditeljskih, kiparskih, pa i slikarskih obiteljskih radionica učestali je problem kako atribuirati autora, ponajviše zbog vrlo sličnih tipoloških i stilskih rješenja koja su zajednička svim pripadnicima određene skupine, stoga i najiskusniji istraživači posredno (usporedbom, analogijom) nastoje prepoznati autorstva, ako nedostaju druga uporišta poput arhivskih izvora i slično. Isti je problem i s atribucijom projekta dvorca Gösting konkretnom članu iz obitelji Stengg. Povjesničari umjetnosti E. Mischan i H. Schweigert navode Johanna Georga Stengga kao autora dvorca Gösting, dok Koschatzky smatra da je to mogao biti i Andreas Stengg jer je 1724. bio izabran za dvorskog graditelja.⁵⁴ Jedan od najuvjerljivijih argumenta za pripisivanje Johannu Georgu Stenggu mogao bi biti portal ramenastog luka

⁵² S. M. RUST, 2012., 217.

⁵³ S. M. RUST, 2012., 214.

⁵⁴ S. M. RUST, 2012., 222.

(*Schulterbogenportal*) koji je karakterističan za njegove građevine, poput Barmherzigenkirche u Grazu, samostana von Rein u Reinu te dvorca Schielleiten u Schielleitenu.

4. Specifične stilske karakteristike profane arhitekture obitelji Stengg

Osobitost profane arhitekture graditeljske obitelji Stengg raspoznaje se u razvoju nove organizacije dvoraca, nastalih pod utjecajem Johanna Bernharda Fischera von Erlacha i Johanna Lukasa von Hildebrandta te francuskih reprezentativnih uzora, čiji pregled donosi utjecajan u to vrijeme traktat Paul Deckera (1667. – 1713.).⁵⁵ U prostornoj organizaciji dvorca ističe se simetrična razvedenost tlocrta, s naglaskom na središnju os koju tvori ulaz, velika središnja dvorana (dvorac Schielleiten) te raskošno stubište (dvorac Gösting), a sa strana su simetrično raspoređene prostorije za stanovanje uz uzdužnu koridorsku komunikaciju. Oblikovanje i dimenzije tih prostorija uvjetovane su njihovom funkcijom koja je ujedno i odraz reprezentativnog opremanja rezidencije. Strogo simetrični tlocrt vidljiv je na bogato raščlanjenim pročeljima na kojima dominira središnji rizalit, koji je često konkavno-konveksno oblikovan s naglašenom štuko dekoracijom. Ta su pročelja obojana u svijetložutu oker boju s bijelim detaljima.

U dekorativnom repertoaru radionice Stengg prati se pojava motiva i rokaja u štajerskoj arhitekturi i posve novih specifičnih dekorativnih motiva.⁵⁶ Rokajne vitice ponekad izvire iz arhitektonskih elemenata, a ponekad su samostalno postavljene. Osim tog motiva najčešće su korištene plosnate lepezaste školjke, urne i jastučasto istaknuti parapeti. Na pročeljima se primjećuje i česta raščlamba pilastrima te višestruko profilirani vijenci. Tip portala ramenastog luka (*Schulterbogenportal*) građen od masivnih rustičnih nosača, specifičan je za Johanna Georga Stengga te često ima lateralno postavljene volute nad kojima su dekorativno izvedene urne.

5. Odras stila graditeljske obitelji Stengg u sjeverozapadnoj Hrvatskoj

Odras djelovanja graditeljske radionice Stengg na području sjeverozapadne Hrvatske nije sustavno proučavan, već se tom temom tek sporadično bavilo nekoliko istraživača. Tijekom 18. stoljeća na tlu sjeverozapadne Hrvatske ustanovljen je znatan utjecaj štajerske graditeljske tradicije, a posredno i radionice obitelji Stengg, iako zasad nema konkretnih

⁵⁵ D. BOTICA, 2017., 308.

⁵⁶ P. PUHMAJER, 2014., 179.

dokumentiranih zapisa o djelatnosti te graditeljske obitelji na tlu Hrvatske. Ti su utjecaji ponajviše vidljivi na području Varaždina, gdje je poznata prisutnost i drugih štajerskih graditelja poput Josepha Leopolda Carlonea i arhitekta Jacoba Erbera,⁵⁷ jednog od najznačajnijih rokoko graditelja u Varaždinu.⁵⁸ Niz građevina u Hrvatskoj, među kojima se posebice ističe varaždinska palača Erdödy, temeljem stilsko komparativne analize dovode se u vezu sa štajerskim graditeljem Josefom Hofferom.⁵⁹ Čitav je niz i drugih graditelja i zidara prisutnih u Varaždinu i na području sjeverozapadne Hrvatske, a čime se detaljnije bavila Ivy Lentić-Kugli.⁶⁰

Najreprezentativnija profana građevina koja se dovodi u vezu sa djelatnošću štajerskih graditelja je palača Patačić u Varaždinu. Povjesničar umjetnosti Petar Puhmajer obnovu palače Patačić, izvedenu u 18. stoljeću povezuje sa štajerskim arhitektima, no ne isključuje ni rad domaćih majstora pod štajerskim utjecajem. Ta velika obnova palače odvijala se 1764. godine pod pokroviteljstvom grofa Franja Patačića i njegove supruge Katarine Keglević, tadašnjih središnjih figura plemićkog života u Varaždinu.⁶¹ Ujedno je to bio novi način kojim je naručitelj putem reprezentativne arhitekture pokazivao svoj društveni status.

Palača Patačić je smještena na uglu Franjevačkog trga i Dućanske ulice. Izgradnjom ugaonog erkera ostavlja dojam i kao dio glavnog gradskog trga. U tlocrtnoj osnovi palača je karakteristična jednokrlna građevina 17. stoljeća, kojoj se u tlocrtnoj osnovi uz središnju osovinu nižu prostorije. U rečenoj je obnovi eksterijer obogaćen novim pročeljem izbočenim u prostoru i izvedenim kamenim, žbukanim i štuko dekoracijom te je unutrašnjost opremljena zidnim slikama. Tada je i *piano nobile* postao reprezentativan jer su se povećali prozori prvog kata. Središnja os palače, na položaju glavnog portala, naglašena je dvama pilastrima koji se pružaju kroz dvije kata. Podrijetlo većine arhitektonskih elemenata na palači Patačić, Puhmajer vezuje uz graditeljsku obitelj Stengg. Primjerice, portal palače Patačić s motivom gigantskih voluta koje se uzdižu s bočnih strana sve do središnjeg prozora *piano nobilea* te s rokajnim urnama, oblikovno je podudaran s onima koji se pripisuju upravo Johannu Georgu Stenggu, poput onoga na dvorcu Gösting.⁶² Na razvedenim pročeljima karakterističnima za graditelja J. G. Stengga specifični su prepoznatljivi dekorativni motivi rokaja koji su

⁵⁷ Jacob Erber (1716., Štajerska – 1776., Varaždin) jedan je od najznačajnijih rokoko graditelja u Varaždinu. Izgradio je dvokatnu građevinu za internat Uršulinskog samostana, palaču Keglević te je kriptu crkve sv. Florijana u Varaždinu. Izrađivao je troškovnike za mnoge građevine koje su stradale u požaru u Varaždinu 1766. godine, kao što su isusovačka crkva sv. Marije, isusovački kolegij i zgrada gimnazije.

⁵⁸ I. LENTIĆ-KUGLI, 1982., 133.

⁵⁹ P. PUHMAJER, 2014., 180.

⁶⁰ I. LENTIĆ-KUGLI, 1982., 133-142.

⁶¹ P. PUHMAJER, 2014., 176.

⁶² P. PUHMAJER, 2014., 178.

aplicirani slobodno, nalaze se unutar okvira i/ili izviru iz njega i slično, a upravo takvi dekorativni motivi s tim karakteristikama odlikuju palaču Patačić.⁶³ Ispod razgibanih nadstrešnica prozora prvog i drugog kata prevladava vrlo bujan rokajni ukras u čeonom polju, dok se samo kod središnjeg prozora izdvaja motiv Božjeg oka. Na erkeru palače su rokaji postavljeni na slobodnim ploham. Činjenica da su rokaji izvođeni „izravno na pročelju, bez prethodne izrade odljeva i apliciranja gotovih“ elemenata, jasno pokazuje da je riječ o radu štukatera, a ne zidara.⁶⁴

Navedeni srodni komparativni detalji motiva i artikulacije ne znače odmah da je riječ o radu radionice Stengg, jer kao što je već spomenuto, zasad nema zapisa o njihovom djelovanju na prostoru Hrvatske. Sigurno je da Johann Georg Stengg nije izvodio obnovu palaču Patačić, jer je umro 1753., dakle 11 godina prije, a njegov se sin i nasljednik Johann Joseph Stengg (stariji) ne spominje nakon 1762. godine.⁶⁵ Sandra Maria Rust ostavlja mogućnost njegova preseljenja iz Graza u Ptuj gdje je djelovao do kraja života, no o tome nema zapisa. Riječ je o rodnom gradu njegove supruge. S obzirom na geografsku blizinu i povezanost Ptuja i Varaždina, to bi mogla biti poveznica. Do danas provedena istraživanja nisu utvrdila autora obnove palače Patačić, no stilskom se analogijom može izvesti zaključak da pripada krugu štajerskih majstora pod utjecajem Johanna Georga Stengga. Dakle, mogli bi biti nasljednici njegove radionice ili pak domaći graditelji koji su djelovali u toj maniri u Varaždinu i Mariboru u drugoj polovici 18. stoljeća.⁶⁶ Ipak, izrazita kvaliteta štuko dekoracije palače Patačić ne isključuje mogućnost da je ona upravo naručena u Grazu.⁶⁷

Osim navedenog najistaknutijeg primjera, odrazi specifičnih elemenata i dekoracije obitelji Stengg primjetni su i na sakralnoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske. Među takvim primjerima ističu se: crkva sv. Jurja na Bregu u Lopatincu i župnoj crkvi Marijinog Uznesenja u Pokupskom. Raščlamba pročelja crkve sv. Jurja na Bregu u Lopatincu s tri konkavne plohe odaje jasniji utjecaj Stengga.⁶⁸

Gradačke su graditeljske radionice imale ključnu ulogu u oblikovanju arhitekture manjih gradova, a osobito su pod njihovim utjecajem razvile manje radionice u južnoj Štajerskoj (sa sjedištem u Mariboru) i na tlu sjeverozapadne Hrvatske.⁶⁹ Upravo zbog takve razgranatosti i raširenosti međusobno stilski srodnih graditeljskih radionica danas je samo

⁶³ P. PUHMAJER, 2014., 179.

⁶⁴ P. PUHMAJER, 2014., 178.

⁶⁵ P. PUHMAJER, 2014., 179.

⁶⁶ P. PUHMAJER, 2014., 181.

⁶⁷ P. PUHMAJER, 2014., 181.

⁶⁸ P. PUHMAJER, A. ŠKEVIN MIKULANDRA, 2014., 72.

⁶⁹ P. PUHMAJER, 2012., 29.

temeljem komparativno stilske metode teško s većom dozom sigurnosti atribuirati pojedina zdanja konkretnim radionicama. Još je veći atributivni problem povezivanje arhitektonskih djela s konkretnim osobama iz radionice, kao što je slučaj i s obitelji Stengg, jer svi majstori pokazuju niz zajedničkih specifičnih karakteristika.

6. Zaključak

Graditeljska radionica Stengg djelovala je na području Štajerske u tri generacije od 1696. do 1781. godine. Johann Georg Stengg nije samo najznačajniji član te graditeljske obitelji, već je i jedan od najistaknutijih štajerskih graditelja prve polovice 18. stoljeća. Svojim je ostvarenjima utjecao na cijelu jednu generaciju graditelja. Njegovi dvorci Schielleiten i Gösting nastali su u otprilike istom razdoblju i u istoj regiji. Dvorac Gösting je građen za Ignaza Maria von Attemssa, a Schielleiten za grofa Maxa Rudolfa von Wurmbrand-Stuppacha. Obojica su pripadala istaknutim plemićkim obiteljima u Austriji. Dvorac Schielleiten je imao funkciju stalnog stanovanja, dok se Gösting koristio za povremeni boravak, kao ljetnikovac.

Na pročeljima Stenggovih reprezentativnih rezidencija primjećuje se sklonost štuko dekoraciji, posebno u isticanju otvora (unutar zone nadprozornika/parapeta). U tom smislu vidljiva je sličnost s građevinama Johanna Lucasa von Hildebrandta, dok ih u prostornoj organizaciji povezuje koncepcija združivanja nekoliko građevina u sklopu rezidencije. Prisutan je utjecaj i arhitekta Johanna Bernharda Fischera von Erlacha koji se očituje u naglašenom središnjem rizalitu, no od Fischerovih građevina se razlikuju većom zatvorenošću i kompaktnošću volumena.

Tijekom 18. stoljeća na tlu sjeverozapadne Hrvatske prisutan je odraz Stenggove graditeljske djelatnosti koji se ponajviše prepoznaje u obnovi palače Patačić. Naručitelji toga projekta su grof Franjo Patačić i njegova supruga Katarina koji reprezentativnu arhitekturu koriste kako bi pokazali svoj društveni status. Oblikovano je tada novo reprezentativno pročelje na kojem su povećani prozori istaknuti štuko dekoracijom. Upravo oblikovanje pročelja, primjena štukatura, nepravilni oblici rokaja te oblik glavnog portala, navode na zaključak da je riječ o posrednom utjecaju Johanna Georga Stengga. Na taj su način i europski utjecaji preko Johanna Georga Stengga i drugih štajerskih graditelja stupili na tlo Hrvatske. Premda ne postoje izvori o djelovanju radionice Stengg na području sjeverozapadne Hrvatske, ipak se analogijom i komparativnom analizom prepoznaju slična specifična rješenja koja ukazuju na odraz te graditeljske radionice.

7. Literatura

- D. BOTICA, 2019. – Dubravka Botica, *Arhitektura baroka*, Zagreb, 2019.
- D. BOTICA, 2021. – Dubravka Botica, Die Werkstatt Johann Georg Stenggs und ihre Auswirkungen auf die Sakralarchitektur in Nordkroatien, *ÖZKD (Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege)*, 75 (2021.), 195.-205.
- D. BOTICA, 2017. – Dubravka Botica, Odnos forme i funkcije u arhitekturi baroknog razdoblja, *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 13 (2017.), 303-315.
- G. BRUCHER, 1983. – Günter Brucher, Barockarchitektur in Österreich, Köln, 1983.
- M. KEMPERL, 2015. – Metoda Kemperl, Johann Georg Stengg und sakrale Werke in der slowenischen Steiermark, *ars – časopis Ustavu dejin umenia Slovekskej akademie vied* (2015.), 64-81.
- I. LENTIĆ-KUGLI, 1982. – Ivy Lentić-Kugli, Jacob Erber graditelj uršulinskog konvikta u Varaždinu, *Peristil*, 25 (1982.), 133-142.
- P. PUHMAJER, 2012. – Petar Puhmajer, *Barokne palače u Varaždinu*, Zagreb, 2012.
- P. PUHMAJER, 2014. – Petar Puhmajer, Palača Patačić u Varaždinu: razvoj, naručitelji, kontekst, *Rad. Inst. povij. umjet.*, 38 (2014.), 171-186.
- P. PUHMAJER, A. ŠKEVIN MIKULANDRA, 2014. – Petar Puhmajer, Ana Škevin Mikulandra, Crkva sv. Jurja na Bregu u Lopatincu: razvoj sklopa i podrijetlo stilskog rješenja, *Peristil*, 57 (2014.), 65-80.
- S. M. RUST, 2006. – Sandra Maria Rust, Der steirische Barockarchitekt Johann Georg Stengg (1689 – 1753), *Architekt und/versus Baumeister – Die Frage nach dem Metier* (2006.), 201-209.
- S. M. RUST, 2009. – Sandra Maria Rust, *Der steirische Barockarchitekt Johann Georg Stengg (1689 – 1753)*, Beč, 2009.
- S. M. RUST, 2012. – Sandra Maria Rust, Die steirischen Schlösser Schielleiten (ca. 1720 – 1731) und Gösting (1724 – 1728): Bauen auf dem Lande im Spannungsfeld zwischen Herrschaftssitz und Lustschloss, *Wernersche Verlagsgesellschaft*, 4 (2012.), 207-220.
- R. WURZINGER, 1969. – Rudolf Wurzinger, Die Barockbaumeisterfamilie Stengg, *Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark*, 60 (1969.), 277. -291.

Arhivski izvori:

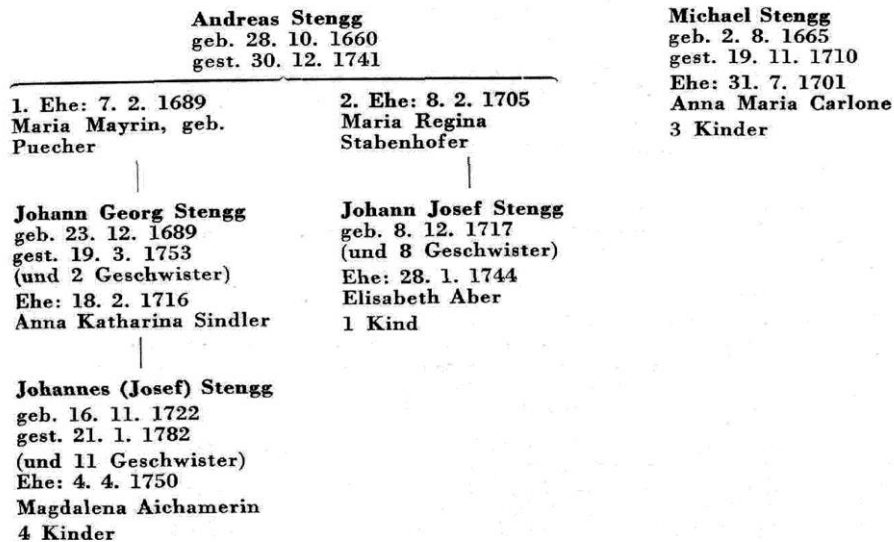
- STLA - Steiermärkisches Landesarchiv, Graz
STLA, HS X – 48

8. Likovni prilozi

Die Baumeister der Familie Stengg

(Übersicht)

Ruep und Ursula Stenk h

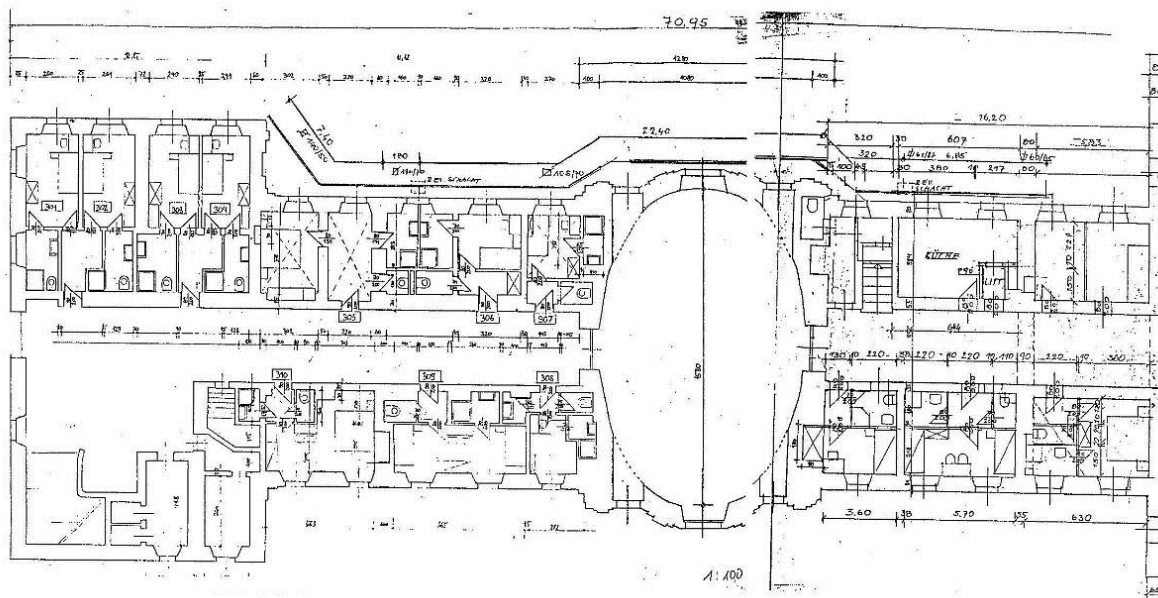

Slika 1. prikaz obiteljskog stabla Stengg

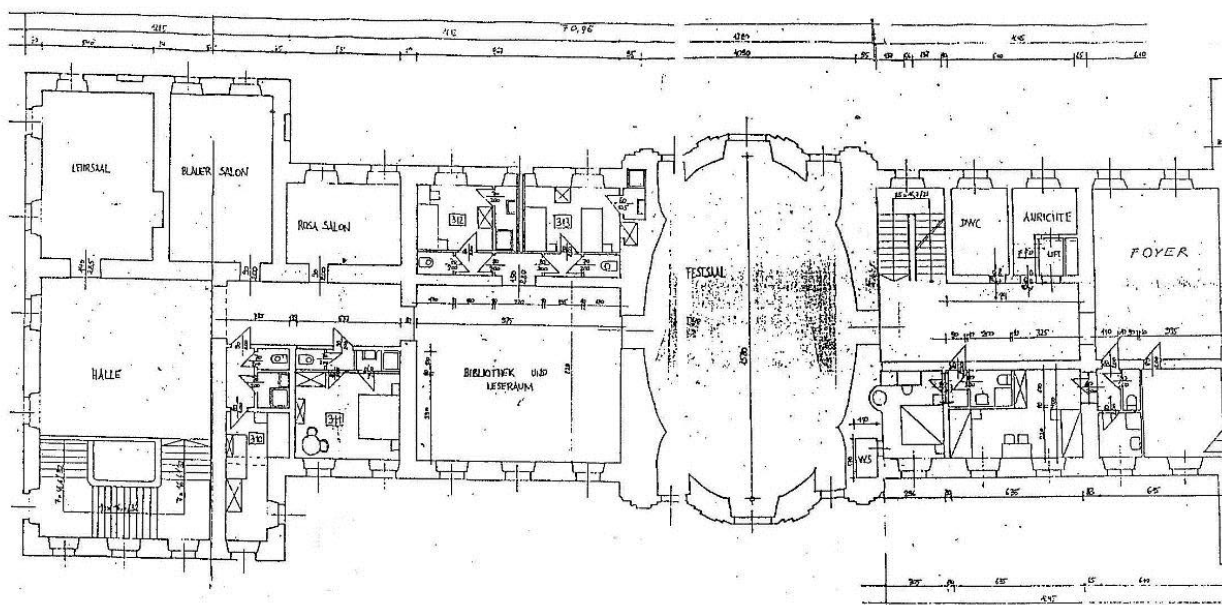
(Izvor: https://www.historischerverein-stmk.at/wp-content/uploads/Z_Jg60_Rudolf-WURZINGER-Die-Barockbaumeisterfamilie-Stengg.pdf)

Slika 2. Dvorac Schielleiten, Schielleiten, 1717. – 1731. (foto: A. Laznibat)

Slika 3. Tlocrt prizemlja, dvorac Schielleiten, Schielleiten (nepotpuni prikaz)
(Izvor: SANDRA MARIA RUST 2009., 467.)

Slika 4. Tlocrt prvog kata, dvorac Schielleiten, Schielleiten (nepotpuni prikaz)
(Izvor: SANDRA MARIA RUST 2009., 468.)

Slika 5. Dvorac Schielleiten, Schielleiten, tlocrti, suvremena namjena (foto: A. Laznibat)

Slika 6. Dvorac Schielleiten, Schielleiten, 1717. – 1731. (foto: A. Laznibat)

Slika 7. Dvorac Schielleiten, Schielleiten, 1717. – 1731., detalj središnjeg rizalita (foto: A. Laznibat)

Slika 8. Dvorac Schielleiten, Schielleiten, 1717. – 1731., detalj štukove dekoracije (foto: A. Laznibat)

Slika 9. Dvorac Schielleiten, Schielleiten, 1717. – 1731., donji dio središnjeg rizalita (foto: A. Laznibat)

Slika 10. Dvorac Schielleiten, Schielleiten, 1717. – 1731., zapadno pročelje (foto: A. Laznibat)

Slika 11. Dvorac Schielleiten, Schielleiten, 1717. – 1731., glavni ulazni portal (foto: A. Laznibat)

Slika 12. Dvorac Schielleiten, Schielleiten, 1717. – 1731., unutrašnjost, središnja ovalna sala (foto: A. Laznibat)

Slika 13. Dvorac Schielleiten, Schielleiten, 1717. – 1731., predvorje stubišta (foto: A. Laznibat)

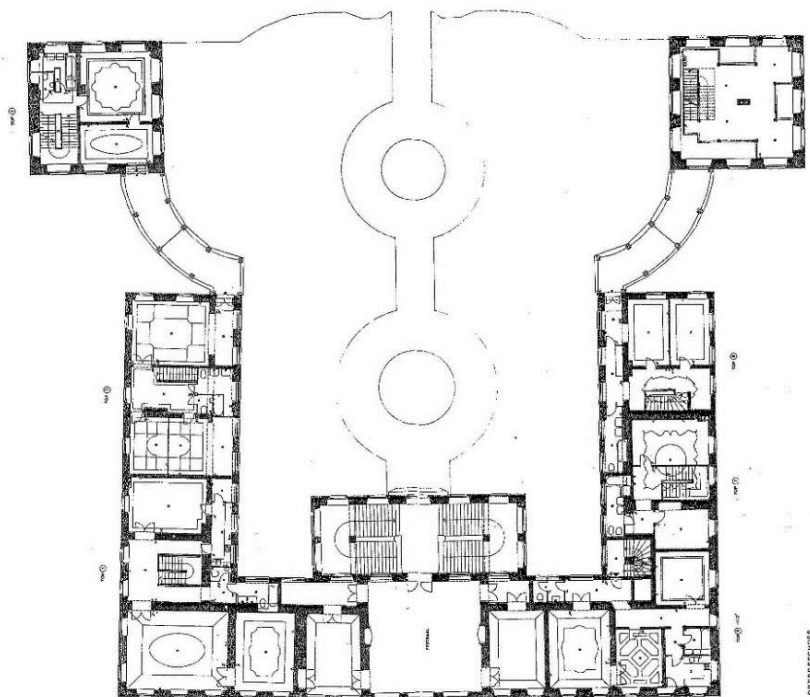
Slika 14. Palača Liechtenstein, Wiener Rossau, 1688.
(Izvor: [https://de.wikipedia.org/wiki/Palais_Liechtenstein_\(F%C3%BCrstengasse\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Palais_Liechtenstein_(F%C3%BCrstengasse)))

Slika 15. Meerscheinschlössl, Graz, 1689. – 1694., vrtna strana (foto: A. Laznibat)

Slika 16. Dvorac Gösting, Graz, 1724. – 1728., glavno pročelje (foto: A. Laznibat)

Slika 17. Tlocrt dvorca Gösting, Graz, 1724. – 1728.
 (Izvor: SANDRA MARIA RUST 2009., 482.)

Slika 18. Dvorac Gösting, Graz, 1724. – 1728., središnji rizalit na pročelju (foto: A. Laznibat)

Slika 19. Dvorac Gösting, Graz, 1724. – 1728., glavni ulazni portal (foto: A. Laznibat)

Slika 20. Dvorac Gösting, Graz, 1724. – 1728., pročelje (foto: A. Laznibat)

Slika 21. Dvorac Gösting, Graz, 1724. – 1728., vrtna strana
(izvor: SANDRA MARIA RUST 2012., 213.)

Slika 22. Dvorac Gösting, Graz, 1724. – 1728., unutrašnjost, stubište
(izvor: SANDRA MARIA RUST 2012., 214.)

Slika 23. Dvorac Gösting, Graz, 1724. – 1728., freska „Flora“
(izvor: SANDRA MARIA RUST 2012., 214.)

Slika 24. Dvorac Gösting, Graz, 1724. – 1728., freska „Bogovi Olimpa bdiju nad kućom Attems“
(izvor: SANDRA MARIA RUST 2012., 214.)

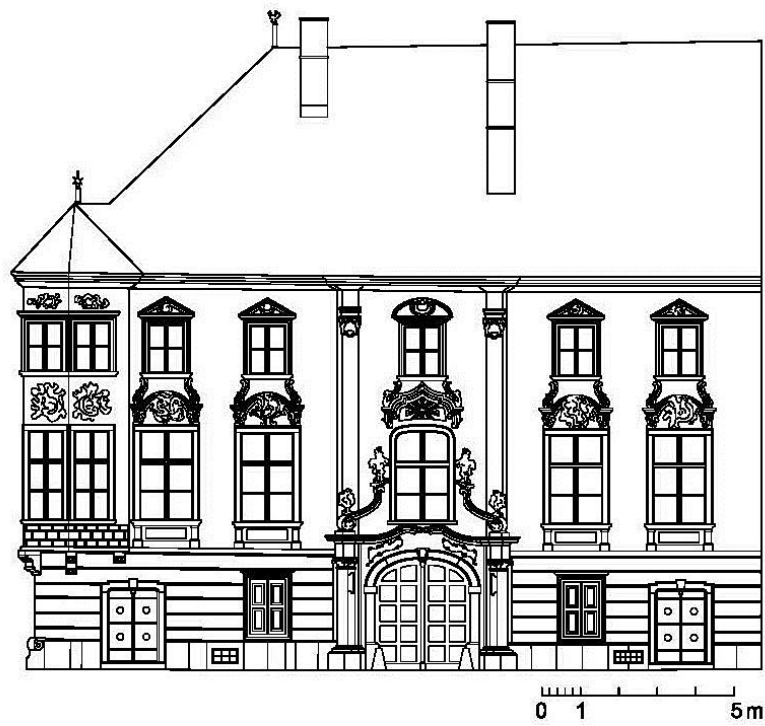
Slika 25. Dvorac Schönborn, Göllersdorf, 1711.

(izvor: <https://www.rollingpin.at/jobs/serviceleiter-restaurant-schloss-schoenborn-goellersdorf-2>)

Slika 26. Palača Patačić, Varaždin, 1669. – 1764. , sjeverno pročelje

(izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Pala%C4%8Da_Pata%C4%8Di%C4%87_u_Var%C5%BEdinu)

Slika 27. Nacrt sjevernog pročelja palače Patačić, Varaždin, 1669. – 1764.
(izvor: P. PUHMAJER 2014., 173.)

Slika 28. Palača Patačić, 1669. – 1764., glavni portal
(izvor: P. PUHMAJER 2014., 179.)

Slika 29. Palača Patačić, 1669. – 1764., rokaj na pročelju
(izvor: P. PUHMAJER 2014., 180.)

Summary

Reflection of the Styrian construction workshop Stengg on the profane architecture of the 18th century in northwestern Croatia

In this work, the construction activity of the Stengg workshop in Styria with a special emphasis on the representative profane architecture of Johann Georg Stengg is elaborated. The development and stylistic path of the Stengg family workshop is analyzed in and synthesized, as well as the reflection of this workshop on 18th century architecture in northwestern Croatia. The Stengg's construction workshop existed in Styria for almost a century from 1696 to 1781 and lasted for three generations. At that time in Styria, the noble families of Wumbrand-Stuppach and Attems were at the peak of their social power, so they ordered construction of the Schielleiten and Gösting castles designed by Johann Georg Stengg. The influence of Johann Bernhard Fischer von Erlach and Johann Lucas von Hildebrandt, the most important Austrian and European architects of that time, is visible on these buildings.

The stylistic reflections of the Styrian architectural family are noticeable in the architecture of the 18th century in northwestern Croatia. Although specific characteristics can be noticed on several buildings of profane architecture, they are especially pronounced on palace Patačić in Varaždin. Franjo Patačić and his wife Katarina ordered the renovation of that building in 1764. The recognizable style of the Stengs is most noticeable in the design of façade using stucco decoration, with irregular rocaille and in the form of the main portal with volutes and urns.

Keywords: profane architecture, construction workshop Stengg, Styria, palace Patačić, Varaždin, 18th century